

CORRESPONDENȚĂ MARTHA BIBESCU ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE DIN PLOIEȘTI

IULIA STĂNESCU, EUGEN STĂNESCU

În rindurile ce urmează vom prezenta din fondul „Martha Bibescu” aflat în patrimoniul Muzeului de Istorie și Arheologie al Județului Prahova — fond constituit din memorii și corespondență — doar corespondența purtată cu prieteni de departe sau de aproape, cu care Martha Bibescu dezbate probleme general umane sau limitat personale, probleme abstract filozofice sau concret programatice, probleme de literatură, de istorie sau de comportament.

Autoarea acestui bogat și valoros fond documentar s-a născut, a crescut, s-a format, s-a căsătorit și a creat la umbra deasă a unui impunător arbore genealogic. Astfel, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, un Petru Lahovary urcase iute de la modesta slujbă de numărător, la importantul post de intendent al monetăriei sultanului. La a patra generație, unul din urmașii săi, Ioan N. Lahovary (1848—1915), tatăl Marthei, avea să fie, rind pe rind, președinte al Senatului, ministru al României la Paris și, în sfârșit (nu în ordine cronologică), ministru de externe al României. Spre deosebire de filiera genealogică paternă, de notabilitate relativ recentă, ascendenții pe linie maternă ai Marthei se aflau de mult pe scena istoriei. Mama sa, Smaranda Ema Mavrocordat, din ramura moldoveană a acestei mari familii, era strănepoata lui Constantin Vodă Mavrocordat (1711—1769), în repetate rânduri domnitor, cind al Moldovei, cind al Țării Românești, om de mare cultură, realizator al programului de reforme de inspirație iluministă care îi poartă numele. Tatăl lui Constantin, Neculai Vodă Mavrocordat, pizmuit de monarhii europene ai vremii pentru biblioteca sa renumită în epocă

purtind supranumele de Splendidissima Consolatrix,¹ cobora, în linie feminină, din vechea dinastie moldoveană a Mușatinilor, iar prin Maria Voichița, soția lui Ștefan cel Mare, din marea familie a Basarabilor, cu cei patru sprezece voievozi dați Țării Românești. Am făcut această detaliere genealogică, spre a înțelege mai bine atmosfera istorică la umbra căreia Martha a scris, lăsind astfel urmașilor un valoros fond documentar (epistolar-memorialistic) la care se adaugă lucrările tipărite, 31 de volume semnate cu numele adevărat iar alte volume apărute sub pseudonimul Lucile Decaux. Contribuția sa a cunoscut limite, a avut scăpări și insuficiențe, s-a izbit de prejudecăți de clasă și de optică subiectivistă, a suferit de pe urma unor premise false și a unor concluzii eronate, a pornit de la o cunoaștere parțială a realității și a ajuns la soluții parțiale ale problemelor. Dar contribuția rămâne, conform unui adevăr fundamental și permanent valabil: „*Trebuie să ținem seama că istoria este făurită de oameni, cu calitățile și defectele lor*”². Ne punem întrebarea câte dintre cele întreprinse de Martha Bibescu pe arena politică europeană au pornit din proprie inițiativă, câte impulsionate, ori dirijate direct de guvernanții de la București? Răspunsul exact, sigur, la această întrebare, astăzi, cind protagoniștii nu mai sînt printre noi, este mai greu de dat. Cert este că: 1) așa cum se poate deduce din memoriile sale, din fondul existent în patrimoniul instituției noastre, autoarea a jucat foarte frecvent rolul de ambasador itinerant oficios al României; 2) ponderea și eficiența acestei activități au atins valori ridicate, dovadă fiind repe-

tata utilizare a serviciilor sale: 3) pretutindenii și mereu ea a militat de pe poziții consecvent antifasciste, antihitleriste și antilegionare, în apărarea intereselor fundamentale ale țării și popoului nostru, pentru respectarea istoriei și a marilor sale adevăruri. Fără declarații patetice și găunoase, cu pudoarea femeii care iubește din adîncul sufletului și pe care o intimidază însăși amploarea luată de acest sentiment, Martha Bibescu ne istorisește cu discreție, dar în termeni foarte clari, povestea dragostei sale pentru România. O dragoste mereu fierbînte, pătrunsă de respect și nedisimulat orgolioasă, mindria nu emană de la fiica de neam mare, ci de la fiica unui popor mic, dar dirz, curat, generos și viteaz, capabil de orice sacrificiu pentru a-și apăra făptura colectivă și meleagul străbun. Impregnată de istoria patriei sale, scriitoarea Martha Bibescu știa că, milenii de-a rîndul, românii luptaseră în condiții de o vitregie înspăimîntătoare, izbutind, contrar așteptărilor, să țină piept puhoaielor fără număr ale vrăjmașilor de pretutindenii.

Cunoscînd bine acest trecut glorios, venerindu-l cu smerită recunoștință, Martha Bibescu suferea în toată ființa ei de pe urma ingraturii brutale a marilor puteri la adresa românilor, care făcuseră din viața și singele lor un stă-

1.

7 ianuarie 1892, Paris

Scrisoare Victor Duruy către George Bibescu; face referiri la guvernul român și la regele Carol de Hohenzollern, despre care afirmă că duce o politică „teutonizantă” pentru România. Hirtie filigran, manuscris, cerneală albastră, lb. franceză; I = 11,8 cm; l = 9,2 cm; 1 filă, recto, verso; inv. 890.

Paris, str. Medicis nr. 5

7 ianuarie 1892

Dragă Georges,

Vă sîntem recunoscători pentru frumoasa amintire și socotim că, oricît de frig ar fi în climatul dumneavoastră extrem, prințesa, dv. și copiii sînteți sănătoși.

Nu sînt sigur că se poate spune același lucru și de guvernul dv. Hohenzollern al vostru, pe care am făcut greșeala să-l împingem la tron, este puțin prea german. Această politică poate fi periculoasă într-o zi pentru România.

Eu vorbesc de departe, din afară, este adevărat, dar eu nu cred că țara dv. să fie gata ca să se lase teutonizată. Aveți deja destui valahi supuși ungurilor, nu vă faceți subiecții lui Guillaume II.

Respectuoase omagii prințesei

vilar în calea puhoaielor invadatoare, punînd astfel la adăpost Europa Centrală și Occidentală și facilitîndu-i procesul de dezvoltare economică, politică, socială și culturală. Drept mulțumire, cîrmuitoarii principalelor state, care beneficiaseră, pînă nu de mult, de această pavăză prețioasă, tratau sistematic țara noastră într-un mod arbitrar, nedrept și adesea fătîș ostil. Oportunismul interesat al unora, poftetele acaparatoare ale altora și indiferența orbă și surdă a multora împingeau România într-un con marginal de penumbră, împiedicînd-o să-și ocupe locul de cînstă ce i se cuvenea pe eșichierul internațional. Îndurerată de această stare de lucruri, Martha Bibescu anticipa cu o uimitoare clarviziune: „*Va veni o vreme cînd acest popor, care n-a fost cunoscut pînă acum, va fie luat în seamă. Din această țară, trecută sub tăcere, vor răsuna cîntece și muzică. Neamul acesta va renaște ... și lumea se va mira ca de o minune să afle, în sfîrșit, tot ceea ce ei posedă din conștiința universală*”³.

În continuare, vom prezenta scrisori din fondul „Martha Bibescu”, fond aflat în patrimoniul instituției noastre, dar nu înainte de a mulțumi în mod deosebit pentru colaborare doamnei profesoare Maria Adriana Burtoi, care a realizat traducerea scrisorilor din limba franceză și limba engleză.

*Vechiul dv. prieten V. Duruy*⁴

2.

11 septembrie 1902, Viena

Scrisoare Nyno Cantacuzino către Martha Bibescu în legătură cu plata unei datorii a acestuia.

Hirtie manuscris, cerneală albastră, lb. franceză, chenar negru

I=15 cm, l=11 cm; 4 file recto, verso; inv. 1753/9.

Viena, 11/24 septembrie 1902

Prințesă,

Numai după ce am primit scrisoarea de mi-am dat seama că datoria mea la Lemoine era achitată... formula „primit” era scrisă într-un colț și mi-a scăpat. Sper să mă credeți, că atunci când mi-am dat seama, primul meu gând a fost să vă mulțumesc din toată inima.

Acest cumsccade Lemoine a fost atât de discret și când l-am amînat prea ușor de la 7 la 40. Ceea ce m-a tulburat, de altfel, în conturile pe care le am la el, este că am mai avut în două rînduri să îi trimit sumele de 1000 și 500 de franci pentru cumpărăturile mamei mele. Tot ca să vă mulțumesc, dragă prințesă, permiteți-mi să nu accept această plată și să vă restituie această sumă — ea vă va reveni peste două săptămîni sau ceva mai tîrziu, sper. Nu este nici o mîndrie deplasată și nici încăpăținare din partea mea, că mă jenează foarte simplu, ca dv. să plătiți acest cont... și apoi ar încuraja viciul, credeți-mă. Eu am făcut acele comenzi pentru cadouri, cu ocazia căsătoriei mele. N-am plătit atunci decît jumătate și am neglijat restul. Mie doar, singur, îmi revine sarcina să repar această eroare și domnul Lemoine va primi chiar dobînzile acestui capital. Dv. vă veți lua revanșa, dragă prințesă, (cum zic germanii „revanchizen”), dar acum lăsați-mă să vă înapoiez suma — nu pot să accept această plată în favoarea mea, este un sentiment pe care îl înțelegeți desigur și nu-mi veți purta pică, nu-i așa?

Nu este un refuz, este o rugămînte pe care v-o adresez. A fost neglijență din partea lui Lemoine, a fost una foarte mare din partea mea și eu singur trebuie să o repar. Mai ales că sînt acela care a regretat de a nu vă fi găsit pe dv. Dacă acea nefericită telegramă ar fi sosit cel puțin cu o oră mai devreme.

Ai mei nu se vor întoarce decît peste vreo zece zile cu expresul Berlin via Cernowik-Cracovia, nu voi putea să merg să-i caut, întrucît sînt singur aici pentru o lună încă. Ei au un vagon de lux de la Adjud pînă la Cracovia unde mă voi duce să-i întîlnesc.

Ce teatură cu această mutare!... un reflux de tristețe și de amintiri dure-roase! Dacă aveți vreun portret sau vreo fotografie în plus a răposatului, vă rugăm să ne trimiteți.

Sărutări de mîini și rămîn al dumneavoastră devotat la infinit.

Sentimente tandre lui Georges,

Nyno

3.

19 august 1925

Scrisoarea Marthei Bibescu către N. Gh. Cantacuzino, în care apreciază cîteva din poeziile acestuia, considerîndu-l un veritabil poet și un adevărat prieten.

Hirtie filigran, manuscris, cerneală neagră, lb. franceză

I=21,5 cm; l=16 cm; 2 file, recto verso; inv. 1591.

19 august 1925, Posada

Dragă prietenc,

Felicitările dv., alături de cele ale prințesei Cantacuzino, mi-au făcut o deosebită plăcere și acest lucru i-am spus și Valentinei. Ea știe că încerc pentru dv., pe care nu vă văd decît rar, un sentiment de prietenie împletit cu amintiri din

copilăria încântătoare, cu neliniști fără importanță și de reală admirație. Vă cunosc versurile pe de rost și prin aceasta inima își are aici locul ei. Sonetul de la patinaj: „*Et sans mame ou' Elise grise*” (Fără chiar ca Elise să amețească) și altele altele... Despre verii mei care nu mai revin! Dar las asta și eu continui să vă apreciez ca poet și ca prieten. Asemenea versuri dedicate mamei mele îmi sînt de o dulceață infinită: „*Emma, a cărei figură este delicată și bună*” și apoi strofele cizelate care se termină prin: „*Totul ne spune că în curînd va fi foarte tîrziu...*”.

Sînteți un poet și un adevărat prieten ca și un veritabil gentleman. Credeți întotdeauna în prietenia mea!

Martha Bibescu

P.S. Nu veniți într-o zi la Mogoșoaia sau la Posada? Sînt aici meru și pentru dv., întotdeauna.

M.B.

P.S. II. Adaug. Și încîntătorul poem despre dragul văr pierdut, dispărut.

M.B.

4.

5 octombrie 1927, Paris

Scrisoarea firmei de decorațiuni și antichități „E. Leonardi” din Paris către prințesa Martha Bibescu, prin care îi trimite schița unui grilaj întocmită de arhitectul firmei.

Hirtie, imprimat, manuscris, cerneală neagră, lb. franceză.

I = 26,5 cm; l = 21 cm, 1 filă, recto; inv. 1753/12.

Scrisoarea are antetul firmei: E LEONARDI ET CO, Decorațiuni Antiquites, 8 Avenue Friedland. Tel Elyses 28—50

DECORATION ANTIQUITES E. Leonardi et Co Bois, Fer, Pierre, Marbre Bronze
8 Avenue Friedland

Paris, 5 octombrie 1927

Doamnei Prințese Bibescu la Mogoșoaia

Chitila — România

Doamnă Prințesă,

Drept răspuns la scrisoarea dv. din 27 trecut, vă trimit alăturat schița arhitectului dv.: veți găsi, de asemenea, pe spatele cărții de alături o mică schiță a grilajului care vă interesează cu dimensiunile sale așa cum sînt.

Vă rog să primiți salutările mele cele mai respectuoase.

E. Leonardi

5.

9 februarie 1933

Scrisoare către Martha Bibescu de la Porfirio, arhiepiscopul Muntelui Sinai, prin care îi comunică faptul că el și guvernatorul Muntelui Sinai, C. S. Jarvis Bey, sînt de acord ca prințesa Bibescu să cumpere portretul prințului Brîncoveanu Constantin, bunicul Marthei Bibescu, ce se află la Mănăstirea Sinai.

Hirtie filigran, manuscris, cerneală neagră, lb. franceză,

I = 27 cm; l = 21 cm; 2 file, recto; inv. 892.

Mănăstirea Muntele Sinai

9 februarie 1933

Către Alteța Sa, Prințesa Martha Bibescu

Alteță,

Excelența sa guvernatorul Sinai-ului și iubitul nostru prieten domnul C. S. Jarvis Bey, ne-a anunțat dorința dv. de a cumpăra portretul regretatului prinț Constantin Brîncoveanu, care se află aici în sfînta noastră mînăstire, ca o dovadă

a mării iubiri și simpatii a regretatului prinț care a ajutat în zile grele mînăstirea în toate modurile, fapt ce i s-a relatat alteței dv.

Răspunzînd cu mare plăcere la dorința alteței dv. și îndeplinind dorința bunului nostru prieten, domnul C. S. Jarvis Bey, vă trimitem prin Excelența Sa menționatul portret al bunicului dv., regretatul prinț Constantin Brâncoveanu, sperînd că alteța dv. va fi amabilă și ne va trimite o copie pentru a păstra aici chipul regretatului prinț și al binefăcătorului nostru asigurîndu-ne astfel că exemplul său va fi urmat de Alteța dv., în imitarea marelui său efort de a ajuta și proteja sfînta noastră mînăstire care este situată în Deșertul Arabiei și a pierdut marea sa proprietate din Rusia și România, fiind incapabilă astăzi să facă cheltuieli și să fie folositoare omenirii. Asigurînd pe alteța dv. că vom face tot ce ne stă în putință și că vom depune toate eforturile să ne rugăm la bunul Dumnezeu să vă țină pe dv. și pe soful dv. drag departe de orice rău și să fiți binecuvîntați.

Arhiepiscopul Muntelui Sinai

Porfirio

6.

17 octombrie 1935, București

Scrisoareă către Martha Bibescu de la generalul Rudeanu, în care își exprimă recunoștința pentru afecțiunea pe care o are prințesa Bibescu față de soția sa.

Hirtie manuscris, cerneală neagră, lb. franceză,

I = 20,5 cm; 1 = 15,4 cm; 2 file, recto, verso; inv. 2339.

17 octombrie 1935

Prințesă și dragă verișoară,

Permiteți-mi să vă mulțumesc din suflet că v-ați gîndit la noi și să vă exprim călduroasa mea recunoștință pentru afecțiunea pe care dv. o păstrați Tatianei, care o merită, desigur. Deoarece ea vă iubește tot atît de mult pe cît vă admiră. Vă rog să-i amintiți de mine prințului și să primiți expresia omagiilor mele cele mai respectuoase și devotate.

General Rudeanu

Alătur prețul biletelor pentru serbarea pe care o dați în profitul aviației noastre, reduse dar atît de eroice, care o știm bine, v-a cîștigat de mult timp stima și inima.

7.

21 iunie 1935, București

Scrisoarea lui Nicolae Titulescu către Martha Bibescu prin care îi mulțumește pentru sugestia sa de a cere guvernului turc săbiile lui Brîncoveanu și Ștefan cel Mare. Scrisoare cu plic, ambele avînd imprimată stema țării; plicul, cu două timbre poștale, are aplicate ștampilele poștei din București și Chitila. Hirtie filigran, manuscris, cerneală neagră, lb. franceză, dact.

I = 20,5 cm, 1 = 13,5 cm; 2 file recto; inv. 789.

21 iunie 1935, București

Dragă Prințesă,

Primesc scrisoarea dv. chiar în momentul plecării mele și mă scuz că vă răspund printr-o scrisoare bătută la mașină.

Vă sînt profund recunoscător pentru sugestia pe care mi-ați dat-o de a cere guvernului turc săbiile românești, deci cele ale lui Brîncoveanu și Ștefan cel Mare.

Vă rog să credeți că voi face tot ce depinde de mine pentru a reuși acest lucru și nu voi uita că această măreață și bună idee vine de la dv.

Vă rog să primiți omagiile mele respectuoase

Titulescu

Destinatar: Martha Bibescu, Mogoșoaia

8.

14 martie 1935, Oslo, Norvegia

Scrisoare către Martha Bibescu de la nepotul său Paul, referitoare la interesul manifestat de scriitorul norvegian Johann Bojer⁵ pentru opera literară a Marthei Bibescu și pentru România.

Hirtie manuscris, cerneală neagră, lb. franceză

I = 21 cm; l = 14 cm; 1 filă recto, verso; inv. 865/2.

Oslo, 14 martie 1935

Draga mea mătușă,

Șeful meu a primit de curînd vizita scriitorului norvegian Johann Bojer pentru a-i aduce la cunoștință dorința sa de a vizita România în toamna lui 1935. N-am să vă vorbesc de operele sale, fiind prea sigur faptul că le cunoașteți de o mie de ori mai bine ca mine. Ceea ce de altfel este puțin spus: de 7 sau 8 luni de cînd sînt aici am amînat mereu pe săptămîna viitoare inițierea mea în literatura scandinavă.

În ceea ce mă privește, nici măcar nu l-am zărit pe I. Bojer care a venit la Legație într-o sîmbătă cînd eu eram undeva la munte ca să fac tot ce pot să-mi rup oasele la schi. El și-a exprimat marca admirație pentru dv. și dorința sa de a vă cunoaște mai bine opera. Șeful meu și cu mine, ne-am gîndit că asta ar fi prefața cea mai indicată a unei călătorii în România, și eu vin, ce-i drept, cu destulă indiscreție și vă sugerez că trimiterea din partea dv. a unui exemplar cu dedicație i-ar face, fără nici o îndoială, o prea mare plăcere.

Printre atîtea eforturi de „propagandă” ineficace, acesta ar fi, cred eu, unul foarte folositor ca să cîștigăm simpatia unui om de prim ordin, într-o țară unde sîntem cunoscuți decît într-un mod nefavorabil sau deloc. Va fi de ajuns ca să adresați pachetul către Legația României — 45 Oscar Gade — Oslo — noi îl vom retrimite cu grijă destinatarului. Helene, care n-a uitat amabilitatea dv. în ceea ce o privește — mă însărcinează să vă aduc aminte de ea. Privitor la mine, vă rog să primiți omagii respectuoase din partea celui foarte devotat.

Paul.

9.

7 septembrie 1935, Londra

Scrisoare Vansittart către Martha Bibescu, cu relatări despre el și intenția sa de a vizita România.

Scrisoare cu plic avînd aplicate pe el ștampilele poștei din Londra și București.

Hirtie filigran, manuscris, cerneală neagră, lb. engleză

I = 18,2 cm, l = 13,8 cm; 4 file, recto, verso; inv. 903553/3.

Denham Place, Denham Bucks

Denham 15

7 septembrie 1935, Londra

Dragă Martha,

Am ajuns la timp în Anglia și am destule regrete după sud și soare. Prietenul nostru a venit la Londra ieri și l-am văzut noaptea trecută. L-am întrebat ce planuri are, dar nu părea prea hotărît. I-am spus că am vești de la tine și că tu aștepti un răspuns de la mine. Nu credea că ar fi posibilă, în perspectivă, o călătorie în luna septembrie. Mi-a spus că nu poate să răspundă definitiv, dar nici nu mi-a spus că renunță să mai sper. Mi-a spus că nu poate să-mi spună mai mult decît atât.

Personal încep să cred că va fi foarte ocupat aici ca să poată pleca departe. Dacă așa stau lucrurile, va fi păcat, zic eu, eu încă sînt sigur, că o schimbare atât de completă de atmosferă, de împrejurări i-ar face foarte mult bine. Mai ales

la sfîrșitul călătoriei, deoarece lui îi place foarte mult să călătorească. Dar nu pot să-ți spun mai mult despre așa ceva decît ceea ce ți-am spus deja, dat fiind că planurile sale sînt necesare, dar încă nu sînt definitive. Așa că, multe s-au petrecut de cînd ne-am văzut ultima dată și am stat de vorbă, lucruri care nu se pot adăuga la valorile și satisfacțiile vieții.

Sarita îți trimite toată afecțiunea ei, se simte destul de bine, dar ar fi fost mai bună o vacanță de o lună decît de o săptămîină. Amîndoi ne simțim cam obosiți și avem speranțe minime că putem să mai plecăm din nou. Sper că cel puțin tu ai măcar o vară plăcută și te distrezi. Așa nu am avea nevoie de tot acest necaz atît de stupid, încît e penibil că ne-am stricat toată vara cu asta, cînd sînt alții dintre noi pentru care vacanțele de vară sînt altfel prețuite. Dar ideea asta nebunească nu contează.

Pe curînd, sper. Doresc să pot fi mai exact în veștile pe care să ți le transmit și sper că te voi vedea probabil personal.

Al tău Van⁶

10.

Septembrie 1935, Saint Moritz

Scrisoare adresată Marthei Bibescu de prietena sa Mari, în care își exprimă sentimentele de sinceră afecțiune și dorința de a o reîntîlni.

Scrisoare cu plic avînd aplicate ștampilele poștei din Saint Moritz și București. Hîrtie manuscris, cerneală neagră, lb. franceză.

I = 17,6 cm; l = 12,8 cm; 2 file, recto, verso; inv. 1313.

Vila Aurora, Saint Moritz

septembrie 1935

Draga mea Martha,

Savurez cu plăcere și îmi însușesc cuvintele atît de tandre și de blînde care îmi sosesc de la tine ca o rouă, astfel că o parte din amărăciunea care mă copleșise s-a spulberat. Mulțumesc pentru binele înfînit pe care-l aduci în inima mea cu grația și armonia care nu-ți aparțin decît ție. Moartea mă obsedează ca o urîțenie hidoasă pe frumoasa față a vieții... în aceste momente, tu vii ca o binefăcătoare, așa cum tu ai fost mereu pentru mine și cuvintele tale fermecătoare șterg ororile lumii redîndu-mi încrederea în viață. Știi cît țin la tine dintotdeauna — ființă deasupra celorlalți — prin minunata calitate a alcătuirii tale — eu care n-aș putea să iubesc din suflet decît ceea ce îmi stimulează sufletul.

Dacă ai ști cît de mult mi-aș dori să-ți împărtășesc în lungi discuții prietenești, ceea ce simt și unde-mi zboară gîndul, întrebările și revoltele mele! Să discut cu tine despre Spania, despre zgomotele și culorile sale, despre sfinții ei, dansurile și cerșetorii ei — acea cruzime senzuală, ca și toată mizeria și strălucirea ei. El Greco ne-a șocat prin faptul că n-a pictat în fond decît morți și mai mult chiar descompuși (mă crezi nebună, nu?). Și să vorbesc cu tine despre Maroc — incomparabil!

Păcat, mă tem că va trebui să revin în Italia, trăiesc în speranța că anul viitor voi putea și eu poate să te întîlnesc. Căci cele mai bune gînduri ale mele te evocă mereu și invocă acele frumoase momente și profunde împliniri atît de esențiale pentru suflet.

Sărut fața ta încîntătoare și tulburătoare cu toată tandrețea inimii mele!

Mari

11.

23 noiembrie 1935, Mogoșoaia

Scrisoarea Marthei Bibescu către Antoine (Anton Bibescu, văr primar cu George Valentin Bibescu), în care îi relatează unele proiecte și planuri de viitor.

Hîrtie dact., manuscris, cerneală neagră, lb. franceză.

I = 22 cm, l = 16 cm, 2 file recto, verso; inv. 855/4.

Mult iubite Antoine,

Îți cer iertare că am avut un moment de enervare la telefon, dar am fost atât de deranjată de la Marea Operă, prin toate aceste tragedii de binefacere, încât a trebuit să fac un efort imens ca să prind firul roșu al povestirii. Apelul tău s-a produs în momentul în care puseam cu mare greutate frâncle atelajului și eram incapabilă, îți jur, să-mi amintesc termenii contractului...

De aici iritarea mea, nu contra ta, ci contra vieții, adică împotriva mea. Aș fi fericită să te am la Mogoșoaia, dacă vei veni curînd. Mă gîndesc să plec cam pe 5 decembrie, dar nimic nu e sigur încă și te voi ține la curent. Georges pleacă la Paris luni, dar nu va rămîne mult timp.

Am să mă grăbesc să te revăd, dacă tu te gîndești să revii aici. Ceea ce spui tu pentru „Juste J.R.M.” este foarte adevărat. Mi-ar plăcea să vorbesc despre toate acestea cu tine.

Cu tandrețe,

Martha.

P.S. Voi scrie lui Caluwact pentru chemînee, căci într-adevăr este o grijă mare să te gîndești la o sosire tremurînd de frig Quai Bourbon

12.

1 Mai 1935, Constanța

Scrisoare către Martha Bibescu de la Matu Ralian, membră a Societății oamenilor de litere, în legătură cu traducerea romanului „Egalité”.

Hirtie, manuscris, cerneală neagră, limba franceză.

I = 9,7 cm, l' = 14,7 cm; 1 filă, recto, verso; inv. 1753/1.

Constanța, mai 1935

Prințesă,

Vă rog să-mi permiteți și să-mi dați autorizația de a traduce recentul dv. roman „Egalité”. Voi fi foarte fericită.

Admiratoarea dv. sinceră

Societatea Oamenilor de litere

M. Ralian

13.

13 septembrie 1935, Posada

Scrisoare Martha Bibescu către Antoine, în care îi relatează unele lucruri despre ea și modul în care și-a petrecut timpul.

Hirtie, dact., manuscris, creion roșu, limba franceză

I = 22 cm; l = 16,5 cm; 2 file, recto, verso; inv. 855/5.

Posada, puc Comarnic, Prahova

13 septembrie 1935

Dragă Antoine,

Tu primești „Paris Soir”? Dacă nu, îți voi trimite eu tăieturi. Lucile Decaux primește multe scrisori foarte nostime și de asemenea propuneri pentru a face o „comedie muzicală”. Îl cunoști pe Robert Blum? Ai cunoaște tu pe cineva pentru a traduce Marie Waleska în americană într-un timp scurt? Am revăzut ieri Corcova (comună în județul Mehedinți — n.a.), din zbor, de la înălțime. Era frumos, Adriatica dimineața, Mogoșoaia după amiază și Posada seara. Mogoșoaia mi s-a părut perfect dalmată.

Andronic Cantacuzino mi-a scris. Cred că scrisoarea te va amuza. Te rog să mi-o trimiți înapoi.

Cu tandrețe

Martha.

P.S. Vrei să-mi dai numele și adresa fotografului la care ai făcut fotografiile de la Mogoșoaia?

14.

22 iulie 1935, Posada

Scrisoare Martha Bibescu către Antoine, în care îi comunică despre plata chiriei de 4500 franci către Caluwaert.

Hîrtie, dact., manuscris, cerneală roșie, creion albastru, lb. franceză.

I = 22 cm; l = 16,5 cm; 2 file, recto, verso; inv. 855/6.

Posada, Comarnic, Prahova

22 iulie 1935

Dragă Antoine,

Caluwaert îmi scrie pentru a-mi cere să-i plătesc lui chiria de 4500 franci. Ce trebuie să fac? Trimite-mi vorbă la Posada și spune-mi dacă trebuie să fac ceul pe numele lui sau dacă vrei să-l dau afară, să-l concediez. Dacă nu ți-am răspuns imediat să vii cu Priscilla, e pentru că mai sper că ea va putea să meargă la Comănești unde este cu mult mai amuzant pentru ea. În ceea ce mă privește, eu îmi rezerv opt zile de singurătate și vă aștept.

Cu tandrețe

Martha

P.S. Mai scrie băncii tale să-l plătească.

15.

13 mai 1935, Mogoșoaia

Scrisoare adresată de Martha Bibescu lui Anton Bibescu în legătură cu unele proiecte sale pe luna septembrie: de a participa la un congres F.A.I. la Ragusa; îl invită pe acesta să-și trimită fiicele în România la Comănești și la Posada.

Hîrtie dact., manuscris, cerneală neagră, lb. franceză.

I = 17,8 cm, l = 14 cm; 2 file, recto, verso; inv. 855/7

Mogoșoaia prin Chitila

Ilfov, tel. 3-6815

13 mai 1935

Mult iubite Anton,

Planurile noastre sînt următoarele: trebuie să fii la 9 septembrie la Ragusa pentru Congresul F.A.I. Dacă planul tău este de a sosi în România cu „fetele” tale, precis în primele zile ale lunii septembrie, îți propun să le trimiți mai întii la Comănești, unde Dede le va primi cu mare pompă. El e încîntat de această idee și la fel și Valentina (fiica Marthei și a lui Georges Valentin Bibescu — n. n.). Ai putea să le conduci acolo și să le lași pentru vreo 15 zile. Asta ne-ar oferi timp să revii la Posada unde vei putea să ne găsești, sau, dacă vrei să le aduci direct de la Comănești la Corcora pentru culesul strugurilor, Dede și Valentina ar putea să ți le aducă cu automobilul pe rînd. Dacă poți să le faci să stea acolo două săptămîni am putea să aranjăm ce să vadă la Posada și Mogoșoaia înainte de plecarea lor, adică pînă la sfîrșitul lui septembrie sau pînă la 15 octombrie. Ce crezi de aceste proiecte.

Cu tandrețe

Martha

16.

15 octombrie 1935, Biaritz

Scrisoare adresată Marthei Bibescu de sora sa Rose, în care îi relatează modul cum își petrece timpul la Biaritz (Franța).

Hîrtie filigran, manuscris, cerneală neagră, lb. franceză.

I = 21 cm, l = 17,4 cm; 2 file, recto, verso; inv. 1753/2.

Draga mea,

Atîta amintiri mi-au reînviat în memorie ~~ta~~ ~~cestea~~ ~~acestei~~ ~~mări~~ ~~și~~ ~~subite~~. Silueta puternică în micul vorbitor din str. Bizet! Vocea sa de neuitat în salonașul atunci brun și auriu și cuvintele tale. Conversațiile noastre, timidele mele sfaturi, excelente într-o cură termală! Atîta încercări pentru tine, toate acestea, draga mea, eu vedeam în ele drama legată de propria mea viață. Tot ceea ce te rănea pe tine mă rănea și pe mine! Astfel să fie mereu! Tocmai am petrecut o lună înconjurată de tinerețe. Băieți și fete! Fără nimic care să însemne ceva pentru Marie. Acum odihnuă, singurătate. Caietele abatelui vor relua primul loc în preocupările mele. Apoi în noiembrie întoarcerea la Paris. Nu mă bucură întoarcerea în marmita supraîncălzită. Cel mai mic eveniment politic îmbracă un costum de arlechin. Toate partidele îl văd după cum le convine. Și este foarte epuizant pentru rețină. Și cum momentele sînt angoasante fără comentarii voi încerca o retragere în Picardie. Scrie-mi sentimentul tău pe care îl ghicesc cu certitudine. E timp frumos, florile se mențin. Amarantele fură gloria anului în mica grădină. Ele înscamnă „constantă”. Marie a scris alle lucruri draguțe. Abatele este la Paris. L-am găsit mai puțin abil, mai puțin vioi în mișcările sale fizice și intelectuale.

Te sărut cu tanărețe.

Scrie-mi

Sora ta Rose.

17.

30 octombrie 1936, Londra

Scrisoare adresată Marthei Bibescu de R. G. Vansittart

Hirtie filigran, dact., autograf, lb. engleză.

I = 23,5 cm, l = 20 cm; 2 file recto; inv. 903553/1.

Draga mea Martha,

În continuarea scrisorii mele din 26 octombrie am auzit de la Robert Bernays și Harold Nicolson că ei sînt încîntați la ideea de a merge în România și cred că intenționează ~~aceasta~~ în luna ianuarie. Urmează să cimeze curînd cu mine, și după aceea îți voi scrie din nou.

Al dv. pentru toldcauna

Van

18.

14 octombrie 1936, Londra

Scrisoarea lui Vansittart către Martha Bibescu în legătură cu vizita pe care intenționează să o facă Harold Nicolson și Robert Bernays în România.

Hirtie filigran, manuscris, cerneală neagră, lb. engleză

I = 23,5 cm, l = 19 cm; 2 file, recto; inv. 903553/2.

Park Street, 44, Londra

14 octombrie 1936

Draga mea Martha,

Mii de mulțumiri pentru scrisoarea ta din 7 octombrie, care tocmai mi-a parvenit. Vreau să-ți răspund neîntîrziat și cum eu sînt foarte ocupat, sper că mă vei ierta pentru faptul că scrisoarea e bătută la mașină.

Am fost foarte interesat de tot ceea ce mi-ai spus, la fel și Saritta. În ce mă privește n-am fost lenș și i-am văzut pe Harold Nicolson și pe Bernays și am așteptat în fiecare zi să aflu ce dată au ales pentru călătoria lor. Cred că vin împreună în România.

Am primit vești și de la Dalton de curînd. I-ar fi plăcut și lui foarte mult să întreprindă această călătorie, dar el îmi spune că e mult prea ocupat ca să proiecteze așa ceva. Am să-l văd din nou cam peste 10 zile și am să-l întreb dacă ar avea posibilitatea să o facă (călătoria) altădată. Și dacă dau peste alți doritori asemănători îți dau de știre. Se poate ca Nicolson și Bernays să comunice cu tine direct. Lordul președinte tocmai și-a sărbătorit a 70-a aniversare. Țin să cred că deja i-ai scris, iar dacă nu ai făcut-o, sînt sigur că ar aprecia mult acest lucru.

Cu cele mai bune urări de la Saritta și de la mine

Al dv. Van

19.

28 mai 1937, București

Scrisoare adresată Marthei Bibescu de un prieten; își exprimă regretul de a nu putea accepta oferta sa.

Hirtie filigran, manuscris, cerneală neagră, lb. franceză

Î = 22,5 cm, l = 14,5 cm; 2 file, recto; inv. 1692/7.

Scrisoarea are plic cu antetul: ATHÉNÉE PALACE HOTEL BUCAREST Adresse Telegraphique, Athénée Palace — București Central 4.08.99

28 mai 1937, București

Dragă Prințesă,

Cum să vă exprim disperarea mea de a nu putea accepta oferta dv. atât de prețioasă! Prietenii mei Thierry vă vor spune cum a fost vrata mea în timpul acestor 48 de ore... așa de scurte pe care le-am petrecut aici. Nu am timp decât să vă exprim alături de regretele mele omagiul sentimentelor celor mai respectuoase.

NOTE

¹ Maria Brăescu, *Istoria țării în opera Marthei Bibescu*, în „Magazin istoric”, nr. 6/1977, p. 38

² Maria Brăescu, *Interferențe românești în opera Marthei Bibescu*, Editura Minerva, București, 1983, p. 5—21

³ Martha Bibescu, *Jurnal politic 1939—1941*, Editura Politică, București, 1979

⁴ Victor Duruy (1811—1894), istoric francez, specialist în istoria Romei și a Greciei antice. Ministru al instrucțiunii publice în timpul lui Napoleon III (1863—1869).

⁵ Bojer Johann (1872—1959), scriitor norvegian. A scris romane de nuanță realistă, înfățișînd aspecte politico-sociale scandinave: *Puterea credinței*, *Foamea cea mare*, *Ultimul viking*.

⁶ Sir Robert Gilbert Vansittart (1881—1957), diplomat britanic, subsecretar permanent de stat pentru afacerile externe (1930—1938), consilier diplomatic principal al secretarului pentru afaceri externe (1938—1941). Diplomatul britanic și

soția sa, Sarita Vansittart, erau în mod frecvent oaspeții Marthei Bibescu; vezi în acest sens Martha Bibescu — *Jurnal politic*, 1939—1941, Ed. Politică, București, 1979, p. 52. Tripleta Vansittart — V. Tilea (ministrul României la Londra cu începere din 17 ianuarie 1939) — Martha Bibescu, va întreprinde unele demersuri pentru renunțarea Angliei la conciliatorism, iar istoria va consemna în analele sale „cazul Tilea”, care, asumîndu-și toate riscurile, punîndu-și în discuție însăși plenipotențele, va informa oficial, la 17 martie 1939, Foreign Office-ul, despre presiunile economice exercitate de Berlin asupra Bucureștiului, sub forma unui ultimatum. Termenii, într-un moment convenabil pentru politica britanică, au fost preluați și retransmiși nu atît în litera, cit în spiritul lor, provocînd „furtuna diplomatică” europeană, ce a consacrat decesul conciliatorismului puterilor occidentale. Iar dacă tratativele politico-militare din august 1939, inițiate între Anglia—Franța—Rusia, s-ar fi încheiat cu succes, Hitler ar fi fost descurajat și se preîntîmpina izbucnirea celui de-al II-lea război mondial.

RÉSUMÉ

Du riche patrimoine du Musée d'Histoire et d'Archéologie de Ploiești, les auteurs de l'article présentent du fond „Martha Bibescu”, fond constitué de mémoires et de correspondance, correspondance portée avec les amis de loin où de près, avec les quels Martha Bibescu débat des problèmes générales humaines ou personnellement limités, des problèmes abstraits philosophiques ou concrètement programmatiques, des problèmes

de littérature, d'histoire, ou de comportement. L'auteur de ce riche et précieux fond documentaire, descendante d'un imposant arbre généalogique, a fréquemment joué le rôle d'ambassadeur itinérant officieux de la Roumanie, ayant une position antifasciste, antihitlérienne et antilégionnaire, militant pour défendre les intérêts fondamentaux du pays et de notre peuple, pour le respect de l'histoire et de ses grandes vérités.